نامه به سردبیر

تدوین الگوی اسلامی – ایرانی پیشرفت در حوزه سلامت
مبنای طب در تمدن نوین اسلامی و راهی به سوی مرجعیت در حوزه سلامت

زهره الهیان[1]

سردبیر محترم نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت

بیانیه گام دوم که در آستانه دهه پنجم انقلاب اسلامی توسط رهبر معظم انقلاب صادر شد. فصل جدیدی از حرکت انقلاب اسلامی را به سوی تمدنی نوین بازگشایی می‌کند.

گام دوم انقلاب که خطاب اصلی آن به جوانان یعنی آینده‌سازان کشور است، نقطه عطفی در مسیر پیشرفت کشور در عرصه علم و پژوهش است که در آن برای ادامه این راه روشن یعنی رسیدن به قله دانش دو اصل ضروری یعنی، امیدبخشی به نسل جوان به عنوان سرمایه انسانی آینده کشور و توصیه به حرکت جهادی در همه زمینه‌ها ازجمله جهاد علمی، از الزامات طی طریق به سوی تمدن نوین اسلامی به عنوان یک آرمان بزرگ است(۱).

از دیگر سو تأکید به دستیابی به قله‌های دانش جهان در این بیانیه که تعبیر دیگر آن اقتدار علمی و مرجعیت علمی به مثابه قدرت هوشمند است. نقطه‌ای دست‌نایافتنی نیست بلکه اتکال به خداوند لایزال و قدر دانستن ظرفیت امیدبخش نیروی انسانی مستعد و کارآمد و متخصص فرصت ارزشمندی برای عرصه علم و فناوری پدید آورده که پتانسیل رسیدن به مرجعیت علمی به عنوان سیاست کلی نظام و نیل به سوی تمدن نوین اسلامی و ساختن دنیایی سرشار از معنویت را فراهم می‌کند(۲). جمعیت ۱۴ میلیونی دارای تحصیلات عالی که جمعیتی جوان، محقق، اندیشمند و متخصص هستند ثروت عظیم دانشی برای کشور است که باید قدردان آن بود. فرهنگستان علوم پزشکی ایران با وجود ظرفیت دانشی پربار باید جایگاه خود را در گام دوم انقلاب و حرکت جهادی علمی که لازمه گام دوم است تعریف کند. در این راستا کمیته‌ایی که تحت عنوان مرجعیت علمی توسط جنابعالی در فرهنگستان تأسیس شده، فرصتی مغتنم، برای اندیشیدن نخبگان حوزه سلامت به اقتدار علمی و یافتن راهکارهای تحقق مرجعیت در حوزه سلامت است.

همچنین تدوین الگوی پایه اسلامی ـ ایرانی پیشرفت که در آن اهم مبانی و آرمان‌های پیشرفت در حوزه‌ها و عرصه‌های مختلف و افق مطلوب کشور در پنجاه سال آینده ترسیم شده، گامی تأثیرگذار در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی است. این الگو چارچوب الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و ترسیم‌کننده مسیر کلی تحولات و سناریوهای مطلوب ایران در عرصه‌های مختلف ازجمله علم، اندیشه، معنویت و سبک زندگی ایرانی ـ اسلامی است.

الگوی پایه اسلامی ـ ایرانی پیشرفت با همفکری گسترده استادان و اندیشمندان و براساس جهان‌بینی و اصول اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی و با توجه به مقتضیات اجتماعی و اقلیمی و میراث فرهنگی ایران و براساس متدولوژی علمی‌تدوین شده است(۳). این الگو با نگاه به آینده و روند تحولات جهانی تدوین شده که می‌تواند گامی مؤثر در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی‌باشد و همانطور که مقام معظم رهبری در نامه ۲۲ مهر ۱۳۹۷ به دنبال تدوین الگوی پایه ذکر کرده‌اند، پیشرفت مستلزم تحول مطلوب نفوس انسانی و هنجار و سازکارهای اجتماعی است لذا امری تدریجی و طولانی است و الگوی پیشرفت را افق مطلوب کشور در پنج دهه آینده دانسته‌اند و با نگاهی آینده‌نگرانه تحقق آن‌را طلیعه مبارک تمدن نوین اسلامی ـ ایرانی بر شمرده‌اند.

همچنین مفهوم تمدن اسلامی و تلاش برای احیا یا شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی که مورد تأکید در بیانیه گام دوم و ابلاغیه الگوی پایه اسلامی ـ ایرانی پیشرفت است، ریشه تاریخی در جهان اسلام دارد(۴).

بعد از انقلاب اسلامی و در طول ۴۰ سال گذشته ادبیات بسیاری درباره تمدن نوین اسلامی از منظر جامعه‌شناسی و بازخوانی تاریخی ایجاد شده و تمدن‌گرایان مسلمان با نگاه آینده‌نگر به دنبال تحقق تمدن اسلامی بوده‌اند.

در اندیشه متفکران مسلمان و نیز برخی اندیشمندان غربی دین اولین منبع تمدن است.

---

۱. عضو گروه آینده‌نگری، نظریه‌پردازی و رصد کلان سلامت فرهنگستان علوم پزشکی

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-21]

البته تمدن غرب نیز در چارچوب فکری و فلسفی غرب و نوع نگاه به جهان و انسان از منظر اندیشمندان غربی تکامل یافته است.

با ذکر مقدمات فوق بی‌شک تمدن نوین اسلامی همانطور که از نام آن برمی‌آید در چارچوب و پارادایم مبانی اسلامی شکل می‌گیرد، همانطور که در متن الگوی پایه به عنوان طلیعه تمدن نوین اسلامی تأکید بر این اصل شده است.

بدین ترتیب که آرمان‌ها و ارزش‌ها، فرازمانی ـ فرامکانی و جهت بخش پیشرفت است و مبانی و آرمان‌ها وجه اسلامیت الگو را تضمین می‌کنند. و همانطور که اشاره شد الگوی پایه براساس جهان‌بینی و اصول اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی تدوین شده و همین رویکرد است که به عنوان یک مزیت رقابتی می‌تواند مسیر ما را به سوی مرجعیت علمی هموار کند. چرا که صرفاً دنباله‌روی از غرب در مسیر علمی با همان چارچوب فکری و فلسفی غرب مارا به جایی نخواهد رساند بدین معنا که با شتاب علمی موجود در عرصه جهانی ما همواره دنباله رو غرب خواهیم بود و تنها راه میان بر در این مسیر در انداختن طرحی نو در حوزه سلامت و سایر عرصه‌هاست که به تعبیر علمی شیفت پارادایم و تغییر رویکرد است که این مزیت را برای ما فراهم می‌آورد و براساس همین تغییر رویکرد در حوزه سلامت است که خواهیم توانست گامی به سوی مرجعیت علمی برداریم چرا که مبانی معرفت شناسانه و انسان‌شناسانه و باز تعریف انسان به عنوان موضوع سلامت براساس این مبانی به عنوان یک مزیت رقابتی برای ما می‌تواند مطرح باشد. رویکرد کل‌نگر به سلامت با توجه به مبانی معرفتی موضوعی است که در مکاتب دیگر سلامت کمتر به آن توجه شده و این رویکرد نقطه قوت و خصوصیتی منحصربه‌فرد برای تغییر رویکرد یا شیفت پارادایم نظام سلامت ما می‌تواند باشد.

براساس مقدمات فوق‌الذکر الگوی سلامت در نظام جمهوری اسلامی‌ایران باید برگرفته از نگاه معرفت‌شناسانه و هستی‌شناسی و مبانی حکمی و فلسفی اسلامی باشد. تا بتوان تحولی جدی در حوزه سلامت ایجاد کرد. نظام موجود سلامت در کشور گزاره‌های خود را از دیدگاه مادی به عاریت گرفته دیدگاهی که اساس و پایه نظام‌های سلامت مدرن را شکل داده‌اند. براساس دیدگاه سکولاریسم به عنوان نخستین شاخص دوران مدرنیته، انسان موجودی تک‌ساحتی است که از ماده تشکیل شده و تمامی احساسات و عواطف حتی مسائل روانی و معنوی انسان در این دیدگاه به نوعی ارتباط با بعد مادی انسان پیدا می‌کند. تعریف نظام‌های سکولار و دیدگاه پوزیتیویستی و جهان‌بینی غرب از انسان تعریفی متفاوت از تعریف اسلام و قرآن است. و قاعدتاً این تفاوت تعریف نوع نگاه به سلامت و ابعاد آن را متفاوت می‌سازد. از این منظر پارادایم حاکم بر نظام سلامت از منظر اسلام پارادایمی متفاوت از دیدگاه مادی‌گرایانه سکولار است و این پارادایم متفاوت می‌تواند مبنای الگوی اسلامی ـ ایرانی پیشرفت در حوزه سلامت قرار گیرد[5] و مبنای طب در تمدن نوین اسلامی‌را شکل دهد و نیز منشأ تحولی همه جانبه در حوزه سلامت باشد(۵).

در باب ناکارآمدی نظام‌های سلامت غربی که نظام سلامت ما نیز گزاره‌های خود را از آن به عاریت گرفته مطالب مهمی در کتاب سلامت ۲۰۱۲ ایالات متحده آمده است. این گزارش که به‌وسیله معتبرترین مجامع علمی تهیه شده است، به این نکته اذعان دارد که با وجود پیشرفت‌هایی در شاخص‌های سلامت یعنی شاخص مرگ‌ومیر مادران و کودکان، افزایش امید به زندگی و ... ، شکاف طبقاتی افزایش یافته است و نابرابری در سلامت و پرداخت از جیب با وجود افزایش بیمه‌شدگان افزایش یافته است(۶).

رویکردهای آسایشی موجود در نظام‌های مدرن و تجاری‌سازی سلامت منابع در اختیار نظام سلامت را تحلیل برده و دائماً تقاضای القایی ایجاد می‌کند.

براساس مطالعات آینده‌نگرانه حوزه سلامت نظام جمهوری اسلامی ایران برای برون رفت از وضع موجود و عدم تکرار تجربه‌های ناموفق سایر نظام‌های سلامت و رسیدن به سناریوی مطلوب در حوزه سلامت تنها با سناریوی شیفت پارادایم و گذار از وضعیت فعلی امکان برون رفت از چالش‌های حوزه سلامت در جمهوری اسلامی ایران را خواهیم داشت(۷). از نگاه دیگر برای تحول در طب و سلامت متناسب با تمدن نوین اسلامی و برای برون رفت از وضعیت موجود باید بازنگری در تعریف سلامت و انسان به عنوان موضوع سلامت داشت و با نگاهی کل‌نگر توجه به رویکردهای معرفت‌شناسانه و انسان‌شناسانه داشته باشیم. برای تحقق نظام سلامت کارآمد، انسان که موضوع نظام سلامت است، باید به درستی شناخته شود و سلامت او و ابعاد مختلف آن با توجه به شئون و ابعاد مختلف انسان یعنی قوه خیال، قوه عقل، قوه وهم و جسم انسان و رابطه بین این شئون و رابطه نفس و بدن به‌درستی شناخته شود و بازتعریفی از سلامت انسان براساس این ابعاد و بر مبنای حکمت متعالیه و حکمت مضاف سلامت و فلسفه سلامت از منظر اسلام صورت گیرد.

در یک جمله می‌توان گفت الگوی اسلامی ایرانی ـ پیشرفت در حوزه سلامت باید براساس حکمت مضاف سلامت و نه براساس فلسفه سلامت در غرب تعریف شود تا گامی به سوی تمدن نوین اسلامی و مرجعیت علمی‌بر اساس مزیت رقابتی خود که همان اصول و ارزش‌ها و مبانی اسلامی است داشته باشیم.

در نهایت باید گفت هدف غایی سلامت انسان از منظر اسلام سلامت روح و سلامت معنوی است و سلامت جسم و بدن باید در خدمت سلامت روح قرار گیرد. و لازمه این امر تعادل میان قوای بدنی، قوه خیال و قوه عقل است که در صورت تحقق سلامت روح، سلامت سایر ابعاد از جمله جسم انسان نیز امکان‌پذیر است و البته این امر یک رابطه دو سویه و متقابل است. این رویکرد جدید شیفت پارادایم می‌تواند مبنای تحول در نظام سلامت قرار گیرد و به‌واسطه شناخت جامع و کامل از انسان و سلامت محل رجوع اندیشمندان و صاحبنظران سایر مکاتب حوزه سلامت قرار گیرد و مسیر مرجعیت در حوزه سلامت را هموار کند.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-21]

در آخر پیشنهاد می‌شود جمعی از استادان حوزه آشنا به فلسفه و حکمت اسلامی با حضور پزشکا ن و دست‌اندرکاران نظـام سـلامت کـه متعهـد و دغدغه‌مند برای تدوین الگوی اسلامی ـ ایرانی پیشرفت درحوزه سلامت هستند گرد هم جمع آیند تا با مباحث روشمند علمی الگوی تحـولی در حـوزه سلامت را براساس الگوی پایه اسلامی ـ ایرانی پیشرفت تدوین کنند تا راهی باشد به سوی مرجعیت در حوزه سلامت با مدلی بدیع که برگرفته از ارزش‌ها و مبانی معرفت شناسانه اسلامی باشد.

منابع

1. Statement of the second step addressed to the people of Iran 2018. Vailable at: : www. Farsi Khamenei.ir
2. Leader's statements at the meeting of the members of the Cultural Revolution Council - New Islamic Civilization, breaking the boundaries of knowledge, scientific authority. Available at: www.Farsi Khamenei.ir
3. The text of the Islamic-Iranian basic model of progress. Available at: olgou.ir
4. Ghaffari Hashjin Z, naserkhaki H. The contexts and necessities of realizing the modern Islamic civilization from the viewpoint the civilizationists. Political Science 2017; 19(Issue 75): 123-150. [In Persian]
5. Elhyan Z. Basis of Islamic-Iranian model of progress in health. The 7th Congress of the Iranian Islamic Model of Progress. May 19, 2017; Tehran: 2017.
6. Kouhsari Khameneh A. Developing a future study model for health system of IRAN. sep 2017: p.160-169
7. Haghdoost AA., Pourhosseini S., Emami M., Dehnavieh R., Barfeh T., Mehrolhassani MH., Foresight in health sciences using CLA method. Medical Journal of the Islamic Republic of Iran (MJIRI) 2017; 31: 84.

[Downloaded from ijhp.ir on 2026-11-21]